

MILLIY XAVFSIZLIK VA YOSHLAR SIYOSATI: O‘ZARO MUNOSABAT VA TA’SIR

Ibrohimov Behruz Akmal o‘g‘li

Annotatsiya: Ushbu maqolada davlat milliy xavfsizligini ta’minlashda yoshlarga oid davlat siyosatini tashkil etishning qay darajada muhim ekanligi, yoshlar siyosatining bugungi davr uchun naqadar katta ahamiyatga ega ekanligi tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: xavfsizlik, milliy xavfsizlik, inson kapitali, yoshlarga oid davlat siyosati, yoshlar psixikasi, tashqi tahdid, yoshlar muammolari.

O‘z xavfsizligini ta’minlash har bir o‘ziga xos tirik organizmning ham, hayvonlarning to‘dasidan tortib, inson jamiyatigacha bo‘lgan birlashmasining ham barqaror ehtiyojlaridan biridir. Falsafiy va mafkuraviy nuqtaiy nazardan, xavfsizlik – borliqning turli tomonlarini qamrab oluvchi murakkab hodisadir.

Bir tomondan, uni obyektiv, moddiy narsa deb hisoblash qiyin, aksincha, u aniq, dunyoda obyektlarning hayotiyliigi va mavjudligini ifodalashning o‘ziga xos mavhum shakli sifatida ishlaydi. Boshqa tomondan, xavfsizlik – juda aniq kategoriya bo‘lib, uning mohiyati va mazmuni xavfsizlik obyektining hayotiy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan.

Xavfsizlikni xavf mavjud bo‘lmagan holat sifatida talqin qilish muayyan shubhalarni keltirib chiqaradi¹. Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, hech kim amalda bunday holatga erisha olmagan – faqat subyektiv ravishda xavfning faraziy yo‘qligini his qilish mumkin. Obyektiv ravishda, xavfsizlik ko‘pincha xavf-xatarlardan haqiqiy himoya qilish, ularga ishonchli qarshilik ko‘rsatish qobiliyati sifatida tushuniladi.

¹ Мунтян М.А. Основы теории международных отношений [Электронный ресурс] / М.А. Мунтян. - URL: <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/natsionalnaya-mejdunarodnaya-bezopasnost.html> (дата обращения: 27.01.2012)

Zamonaviy ekspertlar hamjamiyatida xavfsizlikni tasniflovchi yondashuvlarning turli guruhlar mavjud:

- jamiyatning gomeostaz² holati³;
- mamlakat turmush tarzini takror ishlab chiqish⁴;
- milliy manfaatlarni himoya qilish⁵;
- jamiyat faoliyatining asosiy parametrlarini belgilovchi qadriyatlarni, ma'naviy-axloqiy ko'rsatmalarni saqlash⁶;
- tahdidlardan bartaraf etishni ta'minlash⁷;
- davlat va jamiyatdagi xavf va tahdidlarni aniqlash, ularning oldini olish, ta'sirini yumshatish, qo'ldan kelgancha bartaraf etish va butunlay qaytarish bo'yicha kompleks faoliyat⁸.

“Milliy xavfsizlik” tushunchasining intellektual muomalaga kiritilishi, asosan, Shimoliy Amerika siyosatchilari va huquqshunoslariga tegishli. 1904-yilda AQSh prezidenti T. Ruzvelt buni birinchi bo'lib tilga olgan va AQShda 1947-yilda qabul qilingan “Xavfsizlik to'g'risida”gi qonun⁹ mualliflari birinchi bo'lib uning kontseptual asoslarini tizimlashtirishga harakat qilishgan. Amerikaning milliy xavfsizlikni, birinchi navbatda, “tashqi tahdidlarga qarshi mudofaa chorasi shaklidagi davlat faoliyatining asosiy shartlaridan biri” sifatida tushunishi uzoq vaqtdan beri umumiy qabul qilingan. Bu

² Gomeostaz - (qadimgi yunonchada “monos” – “bir xil, o'xshash” va “staz” - tik turish, harakatsizlik) – o'z-o'zini tartibga solish, ochiq tizimning muvofiqlashtirilgan dinamik muvozanatni saqlash orqali ichki reaksiyasining barqarorligini saqlash qobiliyati. Tizimning o'zini ko'paytirish, yo'qolgan muvozanatni tiklash va tashqi muhitning qarshiligini yengish istagi.

³ Хлобутов О. Права человека и интересы национальной безопасности / О. Хлобутов [и др.]. - М.: Моск. шк. прав человека, 1999. –Стр. 102-103.

⁴ Логунов А.Б. Региональная и национальная безопасность [Текст] / А.Б. Логунов. - М.: Вузовск. учебник, 2009. –Стр. 44-45.

⁵ Пирумов В.С. Некоторые аспекты методологии исследования проблем национальной безопасности России в современных условиях / В.С. Пирумов // Геополитика и безопасность. - 1993. - № 1.- С. 7-17.

⁶ Проблемы глобальной безопасности. - М., 1995. –Стр. 4.

⁷ Богданов И.Я. Экономическая безопасность России: теория и практика / И.Я. Богданов. - М.: ИСПИ РАН, 2001. –Стр. 15.

⁸ Белов П.Г. Системные основы обеспечения национальной безопасности России / П.Г. Белов // Безопасность. - 1994. - № 6. –Стр. 8.

⁹ National Security Act of July 26, 1947 // URL: http://www.intelligence.gov/0-natsecact_1947.shtml

tushuncha kundalik fikr doirasida ham, ilmiy nutqda ham, shu jumladan, maishiy nutqda ham mavjud edi.

Xavfsizlik deganda faqat hudud yoki tizimni emas, balki jamiyat a'zolarini, ayniqsa, kelajak egalari hisoblanuvchi yoshlarni ham himoya qilish majburiyati ko'zga yaqqol tashlanadi. Milliy xavfsizlik va yoshlar siyosati o'rtasidagi o'zaro bog'liq va o'zaro ta'siriy jihatlarni ko'rib chiqish bizga nima beradi?

Bu, avvalo, bugunni emas, butun boshli kelajakning xavfsizligini ta'minlash demakdir. Yoshlar siyosati va milliy xavfsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik muammosi azaldan jamiyatning o'zi tomonidan qo'yilgan. Yoshlarning globalizatsiya jarayoniga tushishi, turli siyosiy kuchlarning mafkuraviy va siyosiy da'volari obyektiga aylanishi bu savollarning javobini topish zaruriyatini yanada tezlashtirdi. Yoshlarga tayanish – milliy ma'naviyatni saqlab qolish, tashqi dunyoga aralashish bilan bir qatorda, madaniyatlar o'rtasidagi muloqot ortidan milliy qadriyatlar tizimiga putur yetkazish uchun uzoq yillik vositadir¹⁰.

Yuqorida ta'kidlanganimizdek, xavfsizlikning vazifalari “himoya” bilan cheklanmaydi. Milliy xavfsizlik g'oyasi barqaror demokratik rivojlanish konsepsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uning ajralmas qismi va ayni paytda uni amalga oshirish sharti bo'lib xizmat qiladi. Bu yerda yosh avlodning innovatsion salohiyati katta rol o'ynaydi. Bir tomondan, aynan ularning yuqori sifatli ijtimoiylashuvi va “inson kapitali”ga investitsiyalar kiritish xalqaro raqobat doirasidagi ma'lum bir mamlakatning yetakchi mavqeini ta'minlashga yordam beradi.

Boshqa tomondan, yoshlar har qanday jamiyatning nafaqat “takror ishlab chiqarish zaxirasi”, balki uning ko'p qirrali rivojlanishida faol subyekt rolini bajarishini ham qayd etish lozim. Tarix yosh avlodlarning ijtimoiy mojarolar rivojiga, siyosiy kompaniyalar samaradorligiga va hatto siyosiy tanlovlar natijasiga ta'sir ko'rsatish qobiliyatini qayta-qayta isbotlagan. Ko'pincha yoshlarning siyosiy hayotga aralashuvi tub o'zgarishlarga olib kelgan.

¹⁰ Луков Вал. Государственная молодежная политика и национальная безопасность / Вал. Луков, О. Рожнов // Безопасность Евразии. - 2006. - № 3 - С. 60.

Yosh avlodning jismonan, psixologik va ma'naviy, ayniqsa, ma'naviy-axloqiy salomatlik darajasi milliy xavfsizlikning eng muhim ko'rsatkichi hisoblanishi kerak. Bu esa puxta tashkil etilgan yoshlar siyosati bilan ta'minlanadi. I.M. Ilinskiy ta'kidlaganidek, “yoshlar siyosati – bu hozirgi davrdan kelib chiqqan va avloddan-avlodga, uzoq kelajakka yo'naltirilgan milliy xavfsizlik siyosatining markaziy bo'g'inidir”¹¹.

Yoshlarga oid siyosatni milliy xavfsizlikka ta'sir etuvchi omillardan biri sifatida e'tirof etish “jamiyat – davlat – yoshlar” o'rtasidagi munosabatlardagi obyektiv qarama-qarshiliklar majmuasiga alohida e'tibor qaratishni talab qiladi: 1) innovatsiyalarga obyektiv ehtiyojni anglash va ijtimoiy egoizm (ko'pincha yoshlar o'rtasidagi tafovutlar orqali namoyon bo'ladi); 2) yoshlar salohiyati va ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy institutlarning uni talab qilishga tayyorligi o'rtasida; 3) jamiyatning umidlari va yoshlar ijtimoiy xususiyatlarining real rivojlanish darajasi o'rtasida.

Yoshlarga oid siyosat – milliy xavfsizlik, ijtimoiy taraqqiyot va ijtimoiy o'zgarishlarni ta'minlashning muhim omili sifatida turli elementlar va faoliyat sohalaridan iborat murakkab, ko'p qadriyatli va rang-barang munosabatlar tizimidir. Hozirgi vaqtda “yoshlarga oid siyosat” atamasi ilmiy adabiyotlarda keng qo'llanilmoqda va xalqaro, mintaqaviy, milliy va mahalliy darajadagi me'yoriy-huquqiy hujjatlarda faol qo'llanilmoqda.

Biroq, yoshlarga oid siyosatning, xususan, yoshlarga oid davlat siyosatining konseptual rivojlanishi XX asrdan oldin boshlangan deb aytish qiyin. A.V. Kochetkova ta'kidlaganidek, “davlatning yoshlarga oid siyosati – uning yoshlarga munosabatidir. Bunday munosabat har doim bo'lgan va hamma joyda mavjud. Bu siyosat foydali bo'lishi mumkin, ammo samarasiz ham bo'lishi mumkin: siyosatning yo'qligi ham siyosatdir”¹².

Bunday xilma-xil ta'riflar, bizningcha, yoshlarga oid davlat siyosati hozirgi vaqtda faqat konseptual nazariy rivojlanish bosqichiga kirganligidan dalolat beradi. Shu bilan birga, bu holda, uni tushunishning bir qator umumiy tendensiyalarini ko'rsatish mumkin.

¹¹ Ильинский И.М. Образование. Молодежь. Человек: статьи, интервью, выступления / И.М. Ильинский. - М.: Изд-во Моск. гуманит. ун-та, 2006. –Стр. 32.

¹² Кочетков А.В. Теория правового регулирования государственной молодежной политики в России: дис. ... д-ра юрид. наук / А.В. Кочетков - СПб., 2010. –Стр. 32.

Birinchidan, yoshlarga oid davlat siyosatining milliy xavfsizlikni ta'minlash omili sifatidagi o'rni to'g'risida ham rasmiy hujjatlarda, ham siyosiy munozaralarda kuzatilayotgan o'rin tobora ortib bormoqda.

Birinchidan, yoshlarga oid davlat siyosati – yoshlarning muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvi, o'zini-o'zi ro'yobga chiqarishi, salohiyatini davlat manfaatlari yo'lida rivojlantirishi, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish uchun sharoit hamda imkoniyatlar yaratishga qaratilgan ustuvor yo'nalishlar va chora-tadbirlar shakllantirishni talab qilishi, o'z tashabbuslari bilan mamlakatning madaniy rivojlanishi, uning raqobatbardoshligini ta'minlash va milliy xavfsizligini mustahkamlashga hissa qo'shishi borasida asosiy vazifalarni ko'rsatib beradi.

Ikkinchidan, yoshlarga oid davlat siyosati davlat boshqaruv tizimining ijtimoiy-iqtisodiy, ijtimoiy-siyosiy, madaniy, axborot va milliy rivojlanish sohalaridagi ichki davlat siyosatining asosiy tarkibiy qismidir.

Har qanday davlat xavfsizligini ta'minlashda yoshlarga oid davlat siyosatining rolini baholamaslik qiyin. Hududlarning iqtisodiy xavfsizligi va barqarorligi yosh ishchilarga nisbatan davlat siyosati bilan belgilanadi, chunki harakatchanlik, tashabbuskorlik, innovatsiyalarni yaratish va idrok etish qobiliyati yoshlarni tashkilot va korxonalarning strategik resursiga aylantiradi.

Yangi g'oyalarni qabul qilish va o'zlashtirishni eng ko'p qabul qiluvchi – bu ma'lum psixologik xususiyatlar bilan ajralib turadigan yoshlar muhiti hisoblanadi: ular orasida eng keng tarqalganlari – hissiy sezgirlik, yoshlik maksimalizmi, hayot yoki kasbning ma'nosini izlash. Shaxsning bu psixologik xususiyatlari qat'iylik, to'g'ridan-to'g'ri va qabul qilingan qarorlarning qat'iyligi bilan birlashtirilgan. Yosh shaxsning o'ziga xos psixologik xususiyatlari shakllanmagan qiymat tizimi va semantik ko'rsatmalar bilan birgalikda yangi ma'lumotlarni olish uchun o'ziga xos kanal bo'lib xizmat qiladi. Yoshlarning ongini manipulyatsiya qilish uchun ko'pincha yoshlarning psixologik

xususiyatlaridan foydalaniladi va asos qilib olinadi, bular – yetuklik, soddalik va ibtidoiy fikrlash¹³.

Ushbu masalaning dolzarbligi shu bilan baholanadiki, davlatlarning mustaqillikka erishish jarayoni yoshlarning milliy xususiyatlarini hisobga olgan holda yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishga, normativ-huquqiy bazani rivojlantirish va takomillashtirishga yordam beradi. Boshqa tomondan, yoshlarning ta'lim, bandlik, ijtimoiylashuv va uy-joy bilan bog'liq muammolari barcha mamlakatlarda mavjud. Yoshlarning dolzarb muammolariga davlat tomonidan e'tibor bermaslik jamiyatda ichkilikbozlik, giyohvandlik, ekstremizm, terrorizm bilan bog'liq tahdidlarning kuchayishiga olib keladi. Bu esa jamiyatning milliy xavfsizligiga tahdid soladi. Milliy xavfsizlik, bizning tushunchamizda, millatning o'zini o'zi saqlab qolish, o'z-o'zini ko'paytirish va takomillashtirish uchun zarur bo'lgan ehtiyojlarini asosiy qadriyatlari orqali qondirish qobiliyatidir.

Shunday qilib, tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, milliy xavfsizlik murakkab, ko'p qirrali va ko'p komponentli tushunchadir. Milliy xavfsizlikni ijtimoiy-siyosiy hodisa sifatida yoshlarning ehtiyojlarini qondirish darajasi nuqtai nazaridan ham tahlil qilish mumkin, chunki milliy xavfsizlik g'oyasi barqaror demokratik rivojlanish kontseptsiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, uni tatbiq etish jarayonida qatnashadi va ayni paytda uni amalga oshirish yo'lida maxsus vazifalarni bajaradi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, yoshlarga oid davlat siyosatini milliy xavfsizlik konsepsiyasi bilan hamohang tarzda, bitta maqsad va yo'nalish asosida tashkil etish har bir mustaqil davlatning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Zero, yoshlar kelajakning xavfsizligini ta'minlasni o'z yelkalariga oladilar.

¹³ Головина Е.В. Государственная молодежная политика как фактор обеспечения социальной безопасности: дис.....канд. социол. наук / Е.В. Головина. - М., 2006. –Стр. 56-57.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Мунтян М.А. Основы теории международных отношений [Электронный ресурс] / М.А. Мунтян. - URL: <http://uchebnik-besplatno.com/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/natsionalnaya-mejdunarodnaya-bezopasnost.html> (дата обращения: 27.01.2012).
2. Головина Е.В Государственная молодежная политика как фактор обеспечения социальной безопасности: дис. канд. социол. наук / Е.В.Головина - М 2006 – 184 с
3. Кочетков А.В. Теория правового регулирования государственной молодежной политики в России: дис. ... д-ра юрид. наук / А.В. Кочетков - СПб., 2010. – 134 с.
4. Луков Вал. Государственная молодежная политика и национальная безопасность / Вал. Луков, О. Рожнов // Безопасность Евразии. - 2006. - № 3. – 112 с.
5. Ильинский И.М. Образование. Молодежь. Человек: статьи, интервью, выступления / И.М. Ильинский. - М.: Изд-во Моск. гуманитар. ун-та, 2006. – 90 с.
6. Хлобустов О. Права человека и интересы национальной безопасности / О. Хлобустов [и др.]. - М.: Моск. шк. прав человека, 1999. – 170 с.
7. Логунов А.Б. Региональная и национальная безопасность [Текст] / А.Б. Логунов. - М.: Вузовск. учебник, 2009. – 112 с.
8. Пирумов В.С. Некоторые аспекты методологии исследования проблем национальной безопасности России в современных условиях / В.С. Пирумов // Геополитика и безопасность. - 1993. - № 1. – 24 с.
9. Проблемы глобальной безопасности. - М., 1995. – 56 с.
10. Богданов И.Я. Экономическая безопасность России: теория и практика / И.Я. Богданов. - М.: ИСПИ РАН, 2001. – 144 с.
11. Белов П.Г. Системные основы обеспечения национальной безопасности России / П.Г. Белов // Безопасность. - 1994. - № 6. – 133 с.